

KİTAP ÖZETİ

HİNT MİLLİYETÇİLİĞİNİN TOPLUMSAL TEMELİ

A. R. Desai, *Social Background of Indian Nationalism*, Bombay, Popular Prakashan, 1966, xix + 461 s.; *Recent Trends in Indian Nationalism*, Bombay, Popular Book Depot, 1960, xii + 149 s.

Doç. Dr. Türkkaya ATAÖV

Hind milliyetçiliğinin son yüzyıldaki türlü gelişmelerini inceleyen, bugünkü Hindistan'ın yapısını eleştiren ve çözüm yolu gösteren bu iki araştırmanın yazarı Prof. A. R. Desai, 1951 yılından beri çalıştığı Bombay Üniversitesinde Sosyoloji Bölümü Başkanıdır. Konu bakımından birbirine bağlı olan bu iki kitabın yazara Prof. Desai, Hind dillerindeki yayınlarından başka, İngilizce *Rural India in Transition* başlıklı kitabı da yazmış ve *Rural Sociology in India* adlı derlemenin editörlüğünü yapmıştır.

Başlıkta adı geçen kitaplardan ilki Hind milliyetçiliğinin ve onun çeşitli görünümünün ortaya çıkması ve gelişmeleriyle ilgili karmaşık sürece bir düzen verme çabasıdır. Konuyu İngilizlerin yarımadağa gelişinden alıp İkinci Cihan Savaşının başına kadar getirmektedir. İkinci kitap ise, savaş yılları ile sonrasının hikâyesini günümüze ulaştırıyor. İki kitap, böylece, bir arada ele alınınca, son yüz-elli yıl içinde Hind toplumunun bir Orta Çağ yapısından bugünkü durumuna gelişi ve bütün insanlığın neredeyse beşte-birine varacak kadar kalabalık olan bir ulusun toplumsal, dinsel, ekonomik, siyasal ve kültürel özellikleri belirlemektedir. Yazar Hind milliyetçiliğini biçimlendiren toplumsal güçleri saptar ve herbirinin ağırlığını değerlendirirken, tarihsel maddeci yöntemi kullanmıştır.

Prof. Desai Hind milliyetçiliğinin ortaya çıkışını İngiliz boyunduruğu sırasındaki tarihsel süreç içinde birçok objektif ve subjektif toplumsal güçlerin ve ögelerin katkılarıyla inceliyor. Yazarın Hind milliyetçiliğinin İngilizlerden önceki ekonomik koşullar ve kültürel iklim içinde oluşmayaşına kanıt olarak ileri sürdükleri inandırıcı gözükmemektedir. Ekonomik yapının İngiliz yönetimi sırasındaki değişimi o zamana kadar kopuk-kopuk duran Hind halkını tek bir ulus durumuna sokacak önemli maddî gerekleri yarattığı anlaşılmaktadır. Bu ana maddî ekonomik gereğe eklenen modern ulaşım, yeni eğitim, basın ve benzeri alanlar Hind ulusunu birleştirme ve onda bir ulusal bilinç yaratmada, kuşkusuz, etkili olmuşlardır.

Hind milliyetçiliği birkaç gelişme döneminden geçti. Ulusal hareket, yeni ekonomik yapının sonucu olarak yeni sınıflar güçlendikçe yayılma ve önündeki engelleri aşma eğilimi gösterdi. *Birinci dönemde* Hind ulusculuğunun çok dar bir toplumsal dayanağı vardı. On-Dokuzuncu Yüzyılın başlarında İngilizlerin Hindistan'da birkaç yerde kurdukları modern okullarda okuyup Batı kültüründeki ulusçu düşünceleri benimseyen bir avuç aydın ulusal bilincin ilk çekirdeğini meydana getirmişlerdi. Raca Ram Mohan Roy ve onun çevresindeki aydınlanmış insanlar Hind ulusculuğunun öncüleriydi. Akılcılık, ulusçuluk ve demokrasi ilkelerinin süzgecinden geçmiş olan birtakım reformcu düşünceler, dinsel görüntülerle bezenmiş olsalar da, yeşeren ulusçu bilinci yansıtıyorlardı. Bu bilincin ilk öncüleri basın özgürlüğü gibi bazı demokratik haklar ileri sürdüler, ulusun yönetime katılması gibi isteklerde bulundular. Bu birinci dönemin 1885'e, ya da Hind Ulusal Kongresinin ortaya çıkışına kadar sürdüğü kabul edilebilir.

İkinci dönem liberal aydınların başı çektiği ve onların ideolojileriyle yöntemlerinin yeni oluşan burjuvazinin çıkarlarının yansıttığı 1885-1905 yıllarıdır. Bu dönemde hareketin toplumsal temeli içine okumuş orta sınıf ile ticaretin gelişmesi sonucu tüccar bir bölüğünü almaktaydı. Bu sıralarda sesini duyurmaya başlayan Kongre de okumuşlarla ticaret burjuvazisinin görüşlerini —yâni çıkarlarını— yansıtıyordu. Bunlar yönetime Hindli memurların alınmasını, temsili kurumlar ve klâsik anlamda insan hakları istiyorlardı. Mücadele yolları da yasalar çevresinde protesto, ikna amacıyla tartışma ve İngilizlerin demokrasi geleneğine hitaptan bileşikti.

Fakat İngilizler yerli liberallerin isteklerini karşılamayı pek düşünmüyorlardı. Kongredeki Hintli önderlerin içindeki bir grup

öylesine bir umutsuzluğa sürüklendi ki, bunlar hedeflerine ulaşabilmek için yeni bir felsefe, yeni bir ideoloji ve yeni bir mücadele yöntemi kabule mecbur kaldılar. Orta sınıf kökenli okumuşların hepsine iş bulunmaması ve özellikle On-Dokuzuncu Yüzyılın sonlarına doğru yer alan kıtlık ve salgın hastalıklar «aşırı» diye bilinen bu grubun başarısını kamçıladi. Tilak, A. Ghose, B. C. Pal ve L. Rai gibi «aşırı» önderlerin daha etken eylemi öteki liberal grubunda umutlarını yitirmişti.

«Aşırı»larla liberallerin inançları önemli noktalarda birbirinden ayrılmaktaydı. Liberaller İngiltere'nin Hind halkını yüksek bir toplumsal, siyasal ve kültürel varlığa kavuşturmayı misyon bildiklerini sanıyorlardı. «Aşırı»lar ise, İngiltere'nin yarımadaadaki varlığını Hind halkının boyunduruk altında tutulmasının ve ekonomik bakımdan sömürülmesinin nedeni olarak yorumluyorlardı. Liberaller Batı kültürünü göklere çıkarırken, «aşırı»lar Hindistan'ın geçmişine dönüyor, eski Hindu kültürünü canlandırmağa çalışıyorlardı. Gene «aşırı»lar İngiliz vicdanına seslenmeyi etkili bir siyasal yöntem olarak benimsememekteydiler. İsteklerini elde edebilmek için, boykot kampanyaları gibi parlamento — dışı baskıların örgütlenmesi gerektiği inancındaydılar. Yönetimde «reform»la da yetinmiyorlardı; 1906'da liberal de kabul etmek zorunda kaldıkları gibi, hükûmetin Hindlilere verilmesini savunmaktaydılar. Yâni, istedikleri kendi -kendini- yönetimdi, bağımsızlıktı. Liberallerin gözünde bu «aşırılık»tı. Denenen yolların çözüm getirmemesi ulusçu gençliğin bir bölüntüsünü terörist eylemlere itti.

1905-1918 yıllarını kapsayan *üçüncü dönemde* ulusçu akımın önderliğini liberallerle «aşırı»lar paylaştılar. Sömürgeci İngiliz temsilcileriyle yerli işbirlikçilerin ortak baskısına rağmen, akım ilerledi. Yavaş da olsa, kurtuluşu İngilizlerden, onların vicdanlarından ve uygarlıklarından beklemek yerine halkın kendi gücüyle elde etmesi gerektiği görüşü, kendine saygı ve güveni artan halkta yaygınlaşıyordu. Yalnız, «aşırı»ların bu görüşü canlandırılmış bir Hindu felsefesi temeline oturtmağa çabalamaları hareketi mistikleştirip lâik niteliğini zayıflattığı gibi, Müslüman Hindlilere de çekici gelmiyordu. Buna rağmen, ulusçu akım aşağı orta sınıfın bazı bölüklerini de içine katarak temeli genişleyen, militan bir duruma bu üçüncü dönemde ulaştı. Müslüman Hindlilerin yukarı sınıfları içindeki birtakım kişilerin siyasal bilinçlerini geliştirerek Müslüman Cemiyetini (*Muslim League*, 1906) kurmaları da bu döneme rastlamaktadır.

Daha önceleri yukarı ve orta sınıfların tekelinde kalan ulusçu akımın yığınlara indiği *dördüncü dönem* 1918-1934 yıllarını kapsamaktadır. Birinci Cihan Savaşından sonraki ekonomik kriz, hükûmetin sözünü yerine getirmemesi, aksine daha ağır baskı yollarına başvurmasının yarattığı duygular ve biçimlendirdiği düşünceler aşağı sınıfları da bu akımın içine attı. 1917'de Rusya'daki büyük değişme, Avrupa'nın bir çok ülkesindeki aşağı sınıf hareketleri ve savaş yıllarında hızlanan bağımsızlık kampanyası Hind halkındaki siyasal bilincin tabana inmesinde rol oynayan öteki etkenlerdi.

Bağımsızlık akımına aşağı sınıfların da katılması harekete hangi sınıfın egemen olacağı sorununu tabii ortaya attı. Gandhi sınıflar-arası uzlaşısı ve «toplumsal barış» yanlısıydı. 1919 Kalkuta Kongre kararlarını onaylıyordu. Hind burjuvazisi de Gandhi'nin önderliğinde kendi sınıf çıkarlarının korunacağı kanısındaydı. Bağımsızlık hareketinde aşağı sınıfın desteğinden faydalanacak, fakat yönetimi ona kaptırmayacaktı. Kongre Partisi bu sınıfın desteği ve Gandhi'nin önderliğiyle bu yönde gelişti. Burjuvazinin parti programı, genel tutumu, stratejisi, taktikleri ve mücadele yolları üstündeki baskısı 1918'den sonra enikonu duyulmaktadır.

Bu dönem sosyalist ve komünist grupları da ortaya çıkardı. Bunlar 1928'de ayrı bir siyasal ve sendika hareketi örgütlemeye koyuldular. İngilizlerden sonra yerli burjuvaziye karşı da bir mücadele önererek ulusçu akımın sosyalist bir Hind devleti kurmak olduğunu söylüyorlardı. Simon Komisyonunu boykot hareketine girişen işçiler bu sloganlarla ve kendi önderlerini izleyerek eyleme geçmişlerdi. 1926-28 yıllarında Hind işçi sınıfı bağımsızlık mücadelesine kendi başına bir hareket olarak katıldı. Bu, yeni bir oluşumdu. Kongre partisi de siyasal hedefini *Swaraj*'dan «tam bağımsızlığa» bu dönemde saptırdı. Sola karşı gerici akımlar da gene bu dönemde örgütlendirildi.

Yönetime karşı başkaldırıların yaygınlaştığı (1930-1934; örneğin, *Civil Disobedience Movement*) bu dönemde Hind ulusçu hareketi yığın desteği kazandı, bütün gruplar bağımsızlığı hedef olarak ilân ettiler, emekçi sınıflar hareketin içine girdi. Gelişimi yavaşlatan etkenler ise, Gandhi'nin mücadelede dini de kullanarak ulusal bilinci bulandırması, Kongre örgütünü ele geçiren sermayeci sınıfın program ve eylem üstünde etkisini arttırması sonucu hareketin sayıca ufak bir sınıfın çıkarlarına herşeyden önce hizmet eder duruma düşmesi ve aşağı sınıfların bilinçlenmesi karşısında gericiliğin desteklenmesiyle ulusal birliğe ve ileri atılımlara engeller konması oldu.

Son ve beşinci dönem 1934'ten savaşın başlangıç yılı olan 1939'a kadarki olayların incelenmesini kapsamaktadır. Bu yıllar birçok olaylar gördü. Daha önce Kongre Partisini desteklemiş olanlar bu örgütün ideolojisi ve yöntemlerine olan inançlarını yitirerek işçi sınıfını bağımsızlık hareketinin öncüsü yapmak amacıyla Kongre Sosyalist Partisini kurdular. Gandhi'den çeşitli nedenlerle ayrılan daha birçoklarını barındıran bu parti ideolojik arıklıktan uzak olduktan başka, küçük burjuva temele yaslanmaktaydı. Gandhi'den ayrılan Subhas Bose gibi başkaları da *Forward Bloc* örneği ayrı kuruluşlarda karar kılmışlardı. Müslüman Cemiyetinin güçlenmesi de bu yıllara rastlıyor. Komünist Partisi'nin hızla güçlenmesi de gene bu yıllarda yer almaktadır. Bu ana kadar Kongre Partisini izleyen köylü sınıfı da ulusal ve sınıf bilincine kavuşarak kendi sınıf isteklerini ortaya atmış, kendi önderlerinin peşinde, bağımsızlıktan başka, toprak ağalığının sona erdirilmesini ve borçların kaldırılmasını istemiştir. Hind köylülerinin bilinçli kesiminin kurduğu *Kisan Sabha* sosyalist bir devlet önermiştir. Bu köylüler grubunun da ayrı hareket ettiği görülmektedir. Hind halkı içinde türlü milliyetlerin ve azınlıkların da ayrı, ayrı haklar peşine düşmesi de bu yılların özelliklerindedir.

Ama öyle anlaşılıyor ki, bağımsız köylü hareketleri, sosyalist güçlerin farklı hedeflere yönelmeleri, uyanan azınlıkların kıpırdanmaları gibi gelişmeler büyük ulusçu akım içinde küçük eğilimler olarak kalmaktadır. Bu akım da Hind burjuvazisinin hayat görüşünün ve Gandhi'nin etkisi altındaydı. Bu nedenle de, sermaye sahiplerinin ve yukarı sınıfların çıkarlarını yansıtmaktaydı. Bugüne kadar uzayan asıl mücadele bu sınıfla yeni ortaya çıkan aşağı sınıflar arasında yer alacaktı.

Prof. Desai bir bilim kitabı olarak üniversite dışında dört baskı yapan, Hindistan sahnesinde son yüz-elli yıllık bağımsızlık ve sınıf mücadelelerini ilk kez konu edinen ve bu yüzden uyandırıcı tartışmalara yol açan bu araştırmasının ilk baskısında son söz olarak şunları da söylüyordu :

«... Hind sermayeci sınıfının İkinci Cihan Savaşı döneminde ekonomik ve toplumsal gücünü büyük ölçüde arttırdığı ve, Hind toplumunun kültürel bakımdan daha geri, örgütçe daha zayıf ve siyasal açıdan burjuvaziye oranla daha az bilinçli olan fakat uyanmakta bulunan aşağı sınıflara karşılık, büyük tecrübe ve siyasal, stratejik yetenek sahibi politikacılar grubunun öncülüğün-

de olduğu dikkate alınır, Hind ulusal hareketinin bundan sonraki dönemi sermayeci sınıf çıkarlarınca baskı ve denet altına alınacaktır... Yerleşmiş çıkarların temsilcileri aşağı sınıflardan gelen yığın hareketlerine karşı koyacak ya da bunları İngilizlerden tâviz koparmada... faydalanma yollarına iteleyeceklerdir...»

Prof. Desai'nin *Hind Ulusçuluğunda Son Eğilimler* adlı kitabı yukarıda sözü edilegelen uzun araştırmasının bir devamıdır. Konuyu birincisinde bıraktığı yerden, yâni 1939 yılından bugüne geliştirmektedir. İkinci kitap çağdaş Hind burjuvazisinin bir değerlendirmesidir. Bilindiği gibi, Hind sermayeciliği bütün dünyada sermayeciliğin geliştiği bir çağda ortaya çıkmamıştır. Tam karşıtı, kapitalizmin bir dünya sistemi olarak yıkılmağa yüz tuttuğu, hiç değilse kesin olarak gerilemeğe başladığı bir dönemde meydana çıkmıştır. Hind sermayeciliğinin teknik temeli zayıftır, fukaralığa gömülü yığınların çok düşük satın alma gücünden ve dışta güçlü rekabetten ötürü hem iç, hem dış pazarı enikonu sınırlıdır. Kökü yarı-feodal toprak ağalığında yatan Hind sermayeci sınıfı, sermayeciliğin yükseliş dönemindeki sermayeci sınıfın aksine, endüstri temeline oturmadıktan başka, çekingen ve uzlaştırıcıdır. Bir yandan, kendinden daha güçlü sermayeci devletlere dış bilemekte, öte yandan düzeni tehdit ederek aşağı sınıf hareketlerine karşı aman vermeyen yollara saptanmaktan geri kalmamaktadır. Bu sınıf bütün ekonomi, siyasal yapı, kültürel ve ideolojik hayatın kendi ihtiyaçlarına göre düzenleme çabası içindedir. Sermayeci düzenin genel gerilemesi çağına rastladığından başka, geri bir toplumun ortaya çıkardığı bir sınıf olduğundan, Hindistan gibi bir toplumun ana sorunlarını çözmek gibi tarihsel bir nitelikten yoksundur. Genel tutumu bu ülkedeki toplumsal krizi arttıracak niteliktedir. Bu sınıfın izlediği siyaset sonucu geniş halk yığınlarının sefaleti artmakta, toplum içindeki kutuplaşmalar kesinleşmektedir. Zaman geçtikçe, durum kendiliğinden daha da gerginleşmekte, burjuvazi sınıf diktatoryasını sürdürebilmek için daha anti-demokratik yolları denemektedir. Hindistan'ın komşuları olan Pakistan ve Birmanya gibi ülkelerde aynı gelişmeler olmuş, oradaki yönetim açık diktatörlüklerde karar kılmıştır.

Hindistan Ulusal Kongre Partisi de iktidara geldiği zaman öncekten bağımsız bir ekonomi yaratma sorunuyla karşılaştı. Ya da birinci kitabında açıkladığı gibi, İngiltere Hindistan'ın enesini daha sömürgecilik yıllarında engellemişti. Bir yandan alığı, öte yanda bölük-pörçük toprak sahipliği zemini

üstüne oturan tarım ekonomisinin başlıca aracı hâlâ kara sapandı. Gelişmemiş bir sömürge ekonomisinin zengin bir ulusal ekonomiye dönüşmesi şu sorunların cevaplarıyla yakından ilgiliydi; Böyle bir değişim sermayeci düzen çevresinde gerçekleşebilir mi? Yoksa üretim ilişkilerinin değişmesi bir ön-koşul mudur? Sermayeci bir çizgide ısrar edilecekse, devletin en az karıştığı bir çerçevede özel teşebbüsün öncülüğüne mi bakılacaktır? Özel ve kamu sektörlerinin katılma oranları ne olacaktır? Kamu sektörünün önemi arttığı takdirde, bu, sosyalizme gidiş anlamına mı gelir? Devletin ekonomiye daha artan ölçüde girmesi sermayeci düzenin yıkıma doğru sürüklendiği anlamında mıdır? Sermayeci düzen etkili bir pazar sistemi kurabilir mi? Tarım nasıl önlenir? Yüzbinlerce kendi-kendine zor yeten çok küçük birimlerin ekonomik, yeterli ve iyi donatılmış büyük birimler haline dönüşmesiyle mi? Üretim ilişkilerinin temelden değişmesi anlamına gelen böyle bir adım sermayeci çerçevede gerçekleştirilebilir mi? Endüstride dev bir adım nasıl atılacaktır? Zayıf bir sermayeci sınıf hem kendi kârlar sahibi olup, hem de milyonlarca fakir yığınların satın-alma gücünü arttıracak ücretleri nasıl ödeyecektir? Kısaca, Kongre Partisi hangi yöne sapacaktır: sermayeci düzene mi, sosyalizme mi?

Kongre Partisi, Hindistan'ın bağımsızlığından sonra, böyle bir tercih sorunuyla karşı karşıya kaldı. Yabancı sömürücünün kapı-dışarı edilmesiyle birlikte köylüler, işçiler ve işsizlerin sefaletinin sona ereceğine dair sözler vermiş, «sosyalizm» bile vadetmişti. Ama, öte yandan, sermayeci özel mülkten yanaydı. Gandhi'nin «insanî kapitalizm» fikrine inandığını söylüyordu. Sonunda, mülk hakkını bir Anayasa maddesi haline getirdi. Devlet kudretini de bunu korumakta yardıma çağırdı. Hind toplumu sermayeci esasa oturacaktı; burjuvazi henüz zayıf olduğundan, devlet de bu sınıfa her türlü yardımı yapacaktı. Nisan 1948 ve Nisan 1956 «karma ekonomi kararları»nın ardında bu tercih yatmaktaydı. Kongre Partisi bugün de sosyalizmden söz etmekle birlikte, üretim, dağıtım ve değişimin devletleştirilmesini değil, kendine yardım amacıyla artan ölçüde devlet müdahalesini kastetmektedir.

Bilindiği gibi, devletin ekonomik hayata daha fazla girmesi, artık bugün, sermayeci düzenin korunması için de gerekli sayılmaktadır. Devlet, artık, askerlik, dış işleri ve polis örgütüne karışan bir çerçevede değildir. A.B.D. de bile bir çok alanlara öylesine girmiştir ki, böyle bir karışma 1920'lerde olsaydı, «sosyalizm» ile damgalanırdı. Ne var ki, sermayeci düzenin tekelci döneme eriştiği çağımızda bu türlü karışma o düzenin korunması için gerek-

li sayılmaktadır. Ekonomi bu sayede daha istikrarlı yaşayabilmekte, sınıflar-arası çekişmeyi tekelci sınıflar yararına düzenleme mümkün olmakta ve özel teşebbüse devamlı yardımlar yapılabilir. A.B.D., İngiltere, Fransa ve Batı Almanya gibi devletler için gerekli olan bu durum Hindistan gibi gelişmemiş bir ülke için daha da gereklidir. Kısaca, kamu sektörü ya da karma ekonomi bir tercih değil, bir gereklilik olarak beliriyor — düzeni yaşatmak için bir gereklilik. Ve devletleştirme İngiltere gibi uzun bir sermayeci geçmiş ve endüstrileşme süreci olan ülkeler için baş vurulacak son çareyse, Hindistan gibi gelişmemiş ve burjuvazisi zayıf olanlar için daha başlangıçta gerekli olmaktadır. Hindistan'ın bugünkü sorunlarının anlaşılması bu noktanın doğru saptanmasına bağlıdır. Kitapta anlatılan ekonomik, siyasal, toplumsal, eğitimsel ve kültürel gelişmeler bu ana eksen etrafında yorumlanmalıdır.

Yazar işte bu eksene bağlı kalındıkça çok yoğun sefaletin, işsizliğin ve cehaletin ortadan kaldırılamayacağını iddia etmektedir. Hind toplumundaki bugünkü egemen sınıfların krizi derinleştirmekten başka bir şey yapamayacaklarını ileri sürmekte ve sermayeci toplumsal ilişkiler çerçevesinde ekonomik dengesizliğin daha da kötüye gitmesi, siyasal istikrarsızlığın yaygınlaşması ve kültürel soysuzlaşmanın önlenemeyeceğini anlatmaktadır. Yazara göre, insan hakları ve özgürlüklerinin tam olarak kabulü ve yarı-feodal bir ekonomiye özgü inançlar yerine bilimsel-akılcı bir kültürün yerleşmesi gibi burjuva demokratik devrim hedefi bugünkü Hind burjuvazisinin başaracağı bir iş değildir.

Prof. Desai'nin her iki kitabı da ana soruna inen değerli araştırmalardır. Bu yayınlarda Hindistan'da da, başka ülkelerde de bilimsel araştırma diye sunulan fakat aslında egemen ekonomik düşünce ona bağlı siyasal teoriler, tek-yanlı tarihsel inceleme ve yüzeysel felsefî yorum olan zaafılara rastlanmamaktadır. Tarafsız gerçek yerine diktatoryasını yerleştirmiş olan egemen güçlerin sınıfsal teorilerini "bilim" diye veren propaganda bu araştırmaları etkileyememiştir. Yazar toplumsal araştırmalarda ayrıntılarda kalan ufak ve önemsiz tekniklerde boğulmamakta, ana konulara gölge düşürmemektedir. Böylece, Hind toplumunun yapısı bir bütün olarak doğru değerlendirilmekte, onu yapan birimleri ve bu birimler-arası ilişkileri ortaya çıkarabilmekte, bugünkü durumu son yüzelli yıl içinde gereken yerine oturtabilmekte, bu süreç içindeki değişiklikleri toplumun iç mekanizmasıyla anlatabilmekte, ele aldığı konuyu parçası olduğu tarihsel dönemin özellikleri ışığında açıklayabilmektedir.